

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.111
в Національній академії внутрішніх справ за
адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора, професора кафедри соціальної роботи факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Александрова Дениса Олександровича на дисертаційне дослідження Євтушенко Вікторії Ігорівни на тему «Характерологічні детермінанти індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

У сучасній психології вивчення професійної діяльності людини посідає одне з центральних місць, а дослідження індивідуального стилю професійної діяльності в останнє десятиліття стало важливим напрямком у проблемі оптимізації діяльності людини, а також в інтегральному вивченні особистості в умовах професіогенезу. У світлі цих тенденцій, актуальним є дисертаційне дослідження Євтушенко В.І., присвячене вивченню характерологічних детермінант індивідуального стилю діяльності поліцейського Національної поліції України. Авторкою здійснено ґрунтовну роботу, спрямовану на визначення основних чинників та умов, які мають істотний вплив на формування індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського, а також розроблено перелік професійно важливих якостей працівників поліції, які суттєво впливають на оволодіння професійною діяльністю та індивідуальний стиль діяльності. Його актуальність також пов'язана із стрімким розширенням кола сучасних видів діяльності НПУ, що вимагають високого рівня загального розвитку особистості правоохоронців,

спрямованого на поліпшення позитивного іміджу Національної поліції у свідомості громадян, популяризації діяльності правоохоронних структур серед населення, підвищення рівня загального правопорядку в державі, а також рівня кваліфікації поліцейських загалом. Тому, закономірним є зв'язок рецензованої роботи як з дослідницькими тенденціями вітчизняної наукової школи юридичної психології, так і з науковими програмами, планами та темами, що є безсумнівним підтвердженням її **актуальності**.

Надійність та вірогідність отриманих наукових результатів підтверджується теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації. Науково-категоріальний апарат характеризується коректним визначенням об'єкту, предмету, мети, завдань, теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Сформульовані завдання підпорядковані меті, засвідчують логічність та послідовність основних етапів дослідження. Вибір методів дослідження забезпечив досягнення мети і реалізацію поставлених завдань. Організаційно-методичні засади дослідження обґрунтовано повною мірою та на достатньому фаховому рівні. Кількісно-якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано та коректно. Таким чином забезпечується високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дослідженні, їх достовірність.

Оцінка змісту дисертації та ідентичності змісту анотації та її основних положень. Дисертаційне дослідження Євтушенко В.І. має чітку структуру: воно складається зі анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Архітектоніка теоретичної та емпіричної частин дослідження дотримано.

Перший розділ дисертації розкриває загальнотеоретичні засади проблеми індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського як

предмета юридико-психологічного дослідження. Для цього автором розглядаються історичні витoki та сучасний стан дослідження індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського. Завдяки цьому дисертантом удосконалене розуміння поняття індивідуального стилю діяльності з урахуванням специфіки професійної діяльності працівників Національної поліції. Завдяки аналізу умов та чинників становлення індивідуального стилю діяльності поліцейського в процесі професіогенезу, автором конкретизоване уявлення про характерологічну детермінацію індивідуального стилю професійної діяльності поліцейських. На основі ж докладному вивченню характеру у структурі психологічних детермінант індивідуального стилю діяльності поліцейського, автором наведений теоретичний аналіз генезису феномену «індивідуальний стиль професійної діяльності поліцейського» в предметному полі психології. Це дозволило створити теоретичне підґрунтя для подальшої розробки практично орієнтованих інноваційних технологій вдосконалення системи заходів психологічного забезпечення правоохоронної діяльності. Висновки теоретичної частини дослідження стали відправною точкою для реалізації емпіричного етапу, який ґрунтувався на системному підході вивчення характерологічних чинників індивідуального стилю діяльності поліцейських.

У другому розділі, присвяченому емпіричному аналізу характеру як детермінанти індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського, дисертантка обґрунтовує методичний апарат дослідження, що в кінцевому результаті, дозволило логічно сформулювати гіпотезу, план та завдання експериментального вивчення. Завдяки використанню релевантного психодіагностичного інструментарію, а також якісного застосування математичних методів обробки одержаних результатів, автором статистично обґрунтований взаємозв'язок особливостей характеру та становленням індивідуального стилю професійної діяльності поліцейських. Також дисертантом доведено, що зазначені зв'язки мають свої особливості залежно від різновидів правоохоронної діяльності поліцейських та досвіду їх

професійної діяльності і виступають орієнтирами для обрання вправ та технік в процесі професійно-психологічної підготовки та супроводження професійної діяльності поліцейських. Окрім того, автором виявлені особливості характеру як чинника становлення індивідуального стилю діяльності в просторі різновидів правоохоронної діяльності поліцейських. Досить переконливо виглядають виявлені автором основні чинники та умови, що впливають на формування індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського.

У третьому розділі автором розкриваються шляхи та напрями удосконалення індивідуального стилю діяльності поліцейського. Для цього дисертант аналізує методологічні засади здійснення професійно-психологічного забезпечення діяльності працівників Національної поліції України, а потім докладно обґрунтовує особливості формування індивідуального стилю професійної діяльності поліцейських в процесі психологічного супроводження та професійно-психологічної підготовки. Цікавим здобутком є спроба авторського формулювання переліку професійно важливих якостей працівника поліції, які суттєво впливають на оволодіння професійною діяльністю та індивідуальний стиль діяльності. Завдяки таким результатам дисертантом розроблені та адаптовані до різних напрямів правоохоронної діяльності поліцейських кейси та практичне заняття для розвитку психологічної компетентності та формування індивідуального стилю діяльності в процесі здійснення професійно-психологічної підготовки та психологічного супроводження правоохоронної діяльності.

Висновки робити сформульовані чітко та лаконічно, відповідають поставленим завданням дослідження. В них представлені досягнення дисертантки та її внесок у вирішення зазначеної наукової проблеми.

Автентичність наукового дослідження дозволила одержати такі здобутки, що визначають її безумовну **наукову новизну та практичне значення**. Сформульовані й аргументовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації впроваджені у практичній діяльності МВС та

освітньому процесі закладів вищої освіти. Авторські наукові напрацювання знайшли своє відображення у 11 публікаціях, серед яких 4 наукових статтях, одна з яких у міжнародному виданні, та апробації на 7 конференціях.

Порушень академічної доброчесності у дисертації не виявлено.

Дисертація виконана державною мовою. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою із завданням дослідження. Усі здобутки є автентичними.

Водночас дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні положення, що дає підстави для висунення таких зауважень:

1. У роботі, особливо у першому теоретичному розділі, автор спирається на здобутках класиків психології ХХ століття. Ніхто не зменшує роль їхніх здобутків, але робота має відображати сучасний стан розробленості проблеми психологічних засад правоохоронної діяльності. Окрім того, автор уникає аналізу наукових напрацювань сучасних іноземних дослідників, хоча у американській та європейській психологічній науці є величезна кількість відповідних досліджень. Це ж зауваження стосується й списку використаних джерел, у якому недостатньо представлені такі сучасні іноземні дослідження.

2. У другому розділі дисертації взагалі відсутній опис методологічного обґрунтування емпіричного дослідження з відповідним описом гіпотези, завдань, і відповідним доведенням релевантності обраного психодіагностичного інструментарію, а також репрезентативності експериментальної вибірки. Можна погодитися з обраним інструментарієм, але хотілось би дізнатися, які ще методики розглядалися авторкою і чим обґрунтовувався пріоритет застосованих;

3. Результати кореляційного аналізу наведеного у підрозділі 2.2 викликають здивування, адже, навіть беручи у якості прикладу висновок по слідчим, автор наголошує, що «на індивідуальний стиль професійної діяльності впливають наступні особистісні особливості: збудливий та дистимний типи акцентуації характеру; організаційні здібності; агресивність, інтроверсія, лабільність; практичність та спокійність». Аналогічно й у оперуповноважених «на індивідуальний стиль професійної діяльності впливають наступні особистісні особливості: демонстративний, застрягаючий, дистимний та циклоїдний типи акцентуації характеру; ригідність; емоційна стабільність, домінування, достатня нормативність поведінки, дипломатичність, конформність та розслабленість». Наведені переліки є скоріш за все діагнозом, аніж висновком, який може бути покладеним у основу розвивальних програм майбутніх фахівців. Якщо ж брати аналогічні «діагнози» інших фахових напрямів, то взагалі стикаємося з взаємовиключними «симптомами». Тому автору доцільно було б або обирати не клінічні методики, або інтерпретувати їх не у патопсихологічному сенсі.

4. Підрозділ 3.2 мірою розкриває зміст нормативних положень що регламентують психологічне забезпечення та професійну підготовку поліцейських (джерела 110, 116, 126, 129). Натомість він має містити аналіз сучасних підходів використання розвивальних та тренінгових технологій у поліції, спрямованих на формування відповідних компетентностей. Окрім того, у підрозділі 3.2 автор переобтяжує текст докладним описом кейсів, які мають бути у додатках, замість чіткого опису самої авторської програми з її регламентами, завданнями, процедурами та рекомендаціями щодо проведення у системі навчання чи службової підготовки.

5. При описі авторської розвивальної програми дисертант має спиратися на вплив саме на ті характерологічні особливості, які були ним виявлені у ході констатувального етапу дослідження другого розділу. Але, нажаль, автором не обґрунтовані конкретні завдання та вправи одержаними результатами, тому складається враження, що результати констатувального

дослідження існують окремо від формувального етапу. Також автором не наведені результати апробації авторської розвивальної програми з відповідними показниками ретестових змін характерологічних чинників після її проходження поліцейськими у ході формувального етапу дослідження. Це викликає питання щодо дієвості даної програми.

Разом із тим, висловлені зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертації Євтушенко Вікторії Ігорівни, яке є завершеною науковою працею та являє собою внесок у юридичну психологію. Таким чином, дисертаційна робота Євтушенко В.І. «Характерологічні детермінанти індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського» відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р., № 261, від 03 квітня 2019 р., № 283; п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р., № 167, а її авторка - Євтушенко Вікторія Ігорівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
факультету психології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Денис АЛЕКСАНДРОВ

27 січня 2022 року

Підпис Дениса Александрова
Заст. декана ф-ту психології
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Анна Москаленко